

Kozocsa Sándor nyolcvanéves

Négy évtizeddel ezelőtt, amikor a bölcsészeti karon megkezdtem tanulmányaimat, Kozocsa Sándor nevét már az első napokban megtanultam. Alighogy beléptünk az egyetem Múzeum körüli épületének kapuján, és nekifogtunk első dolgozatunk anyaggyűjtéséhez, a gyakorlati órák vezetőjétől a legfontosabb útbaigazításokkal együtt azt a tanácsot is megkaptuk, hogy választott témakörünk szakirodalmának adatait keressük ki „a kozocsákóból”. Ki tudná megmondani, azóta hányszor ajánlottuk ugyanezt mi is (egykori elsőévesek) kollégáinknak, tanítványainknak, és hányszor emeltük (és emeljük) le a könyvespolcra munka közben vagy polémiák során Kozocsa Sándor bibliográfiai gyűjteményeit, hogy valamely bizonytalan vagy vitás kérdést tisztázzunk gazdag repertóriumai segítségével?

Kozocsa Sándor évtizedek óta előttünk jár és előttünk dolgozik, megkönnyíti tájékozódásunkat, anyagot gyűjt számunkra, el nem végzett feladatainkra emlékeztet. Mindannyian adósainak érezzük magunkat, akik munka közben föltevéseinket és következtetéseinket elődjaink és pályatársaink korábbi megállapításaival szoktuk összevetni, akik magunk és mások ötleteinek csak akkor adunk hitelt, ha azokat bibliográfiai adatokban is tetten érhető tények igazolják.

1926-ban az *Irodalomtörténeti Közlemények* szerkesztője, Császár Elemér azzal bízta meg a huszonekét éves Kozocsa Sándort, hogy a következő évtől ő folytassa a lap hasábjain a hazai irodalomtörténetírás új eredményeinek nyilvántartását. Kozocsa elvállalta a feladatot, több mint másfél évtizeden át vezette a folyóirat repertóriumát, majd gyűjtőkörének jelentős kiszélesítésével önálló kötetekből álló sorozattá fejlesztette a hasznos vállalkozást. Jelenleg az 1960-as évtized második felének feldolgozásával foglalkozik a nyolcvanesztendő Kozocsa Sándor.

Ha egyszer valaki modern gépi eszközökkel kiszámítja, hogy Kozocsa bibliográfiai gyűjteményei összesen hány adatot tartalmaznak, minden bizonnyal elképesztően magas szám lesz az eredmény. A felmérésből nem szabad majd kihagyni a Móricz Zsigmond életművét és az íróval foglalkozó irodalom adatait feldolgozó nagyszabású munkát, amelyet Kozocsa méltán nevez bibliográfiai monográfiának, valamint (a Radó Györggyel közösen szerkesztett) tízkötetes gyűjteményt, amely 1526-tól 1970-ig az orosz (illetve a szovjet) irodalom magyar kiadásainak és visszhangjának adatait tárja fel.

Miközben Kozocsa Sándor a Széchényi Könyvtárban fontos feladatköröket látott el, az egyetemen tanított, tanulmányokat, bírálatokat írt, (1941-től 1948-ig) az *Irodalomtörténet* szerkesztője volt, sajtó alá rendezte Kölcsey Antónia, Justh Zsigmond, Krúdy Gyula, Kaffka Margit és mások műveit, mindig maradt ideje bibliográfiai anyaggyűjtésre is.

Évtizedek során tanúja voltam annak, milyen örömet jelentett számára egy-egy filológiai adat tisztázása, ismeretlen kézirat felbukkanása, ritka becsű, értékes könyv megszerzése. Olyan filológus ismertem meg Kozocsa Sándorban, aki még a bibliográfiák összeállításába is az alkotó munka örömét tudta (és tudja) belevinni. Tisztában van azzal, hogy a bibliográfia az értő olvasó számára nem élettelen adathalmaz, hanem olyan „műfaj”, amely az általa feltárt korszakot jellemzi, annak igazolását és ítéletét is magában rejt.

Vargha Kálmán

Egy szorgos munkásságú, kitartó fáradozása, eredményes munkását köszönti hatvanadik éve elérkezén az irodalomtörténetírás: Nagy Miklóst. Negyven esztendeje jelentek meg első kritikai s irodalomtörténeti tárgyú írásai, még egyetemista korában. Azóta nem múlt el év, hogy néhány bírálattal s néhány tanulmánnyal ne jelentkezett volna. Eleinte ingadozott történelmi s mai tárgyú feladatok között, de viszonylag hamar eldöntötte, hogy ő az előbbi terület művelője kíván lenni. S a történelmi mezőnyben is gyorsan körülhatárolta tevékenysége körét. A XIX. század közepének, a magyar klasszikus irodalom fénykorának vidéke, nagy életműveinek sugárkévéje ez. Szinte nincs egyetlen nagy alakja e roppant fontos időszaknak, akiről egy-egy tüzetes kritika, egy-egy alapos forráskutató cikk, egy-egy részletekig elemző stúdium erejéig ne szólt volna Eötvöstől Aranyig, Gyulaitól Madáchig. Ami nem jelenti, hogy közbe-közbe ne lépett volna át e maga vontá határokon: néhány századvégi elbeszélőkhöz írt meggondolkodtató bevezető tanulmányt, elméleti könyvekhez fűzött érdekes szelvényező kritikát, külföldi írók hazai s hazai szerzők külföldi recepciójáról értekezett tiszta tárgyyszerűséggel.

Mindenekelőtt azonban Jókai hatalmas életműve kötötte le figyelmét. Nincs olyan műfaja e mindmáig legnagyobb olvasottságú epikusunknak, amelyről ne írt volna Nagy Miklós, s nincs olyan műfaja az irodalomtörténetírásnak, amelyet ne használt volna föl szeretett hőse minél több oldalú bemutatására. Könyveket írt róla, s fáradhatatlanul vezeti, irányítja a kritikai kiadás végtelen folyamát. Minden fontos tény számára auktora életében és művében, földolgozásában és értékelésében. Mégis, mi azt hisszük, Jókai szelíd humora, csöndes életszeretete, szolid társaságigénye, s persze, kifogyhatatlan mesélőkedve az, ami elsősorban vonzza őt örök tárgyához.

Tanítványai is így ismerik Nagy Miklóst, így emlékeznek rá s így szeretik majd negyven éves oktatói pályafutása nyomán. Egy csipetnyi szerető ironiával fabulálnak kedvtelve meggondolt tempósságáról, fontolgatják részletességéről, zsörtölődő elégedetlenségeiről, ha nem azt nyújtották, s nem úgy nyújtották szemináriumokon, vizsgákon amit, s ahogyan azt ő óhajtott volna kapni. Ha egyszer megírják a magyar irodalomtörténetírás – intrikától nem éppen mentes – anekdotakincsét, az intrikából reá majd kevés jut, annál több viszont a kedves bájú történetekből.

Félrevezető volna azonban azt gondolni, Jókai derűje mindig elégséges tárgy és táp jubilánsunknak. Makacs ragaszkodással fordul újra meg újra Kemény Zsigmond sötét fényű világához is. Úgy látszik a lélek mélyebb szakadécai is vonzzák, lekötik, izgatják érdeklődését, ha hozzá nem találta is úgy meg az utat és eszközöket, mint Jókaihoz. Kívánjuk, ne fáradjon el, keressen tovább, hogy minél biztosabban találjon rá azokra a kapcsolatokra, amelyek e két nagy írók egymáshoz is, korukhoz is, s hozzánk is fűzik. Múltunk egyik leggazdagabb korszakából nyújthat ezáltal korunknak is tanulságot.

Németh G. Béla

Horváth Károly „Ádám alakjának világirodalmi előzményeihez” című előadásának vitája

Az MTA Irodalomtudományi Intézetének XIX. századi osztálya 1984. február 29-én vitaülést tartott Horváth Károly „Ádám alakjának világirodalmi előzményeihez” c. dolgozatáról Lukácsy Sándor osztályvezető elnökletével. (A tanulmány lapunk jelen számában olvasható.) A kérdést az előadó és a hozzászólók természetesen Madách *Az ember tragédiája* eszme- és motívumtörténeti előzményei szempontjából világították meg. Horváth Károly kiegészítéseket tett már előbb elkészült tanulmányához. Lukácsy Sándornak a Kortárs múlt év novemberi számában megjelent munkája (1763–1768. 1.) szorosabban kapcsolja a *Tragédiát* Milton *Elvesztett Paradicsomához*, mint az előbbi Madách-kutatás. Lukácsy Sándor szerint Madáchra Baróti Szabó Dávid 1802-ben megjelent Milton-fordítása hatott, ezt meggyőző szövegpárhuzamokkal ki is mutatja. Horváth Károly egyetért ezzel, Baróti Szabó kitűnő nyelvi és verselési tehetsége Madáchot éppúgy megragadhatta, mint előbb Vörösmartyt. Ámde Baróti Szabó csak megrövidítve adta vissza Milton eposzát annak 12 „könyvét” hat énekre rövidítve, és kihagyva belőle a Madách műve szempontjából oly fontos részeket, mint a népek leigázásával öndicsőségére Babel tornyot építő Nimród epizódját, s a keresztény egyházba bekerült visszaélések, a szeretet tanával ellentétes fanatizmus bemutatását. Madáchnak tehát ismerni

kellott Baróti Szabó mellett Bessenyei Sándor stílusában gyarló, de teljes Milton-fordítását is (a kettőt Szöllösi István is említi a *Confessio* múlt évi 3. számában) vagy valami teljes német átültetést. További párhuzamok: a *Genesis* nem szól arról, hogy a csábító ördög (Sátán, Lucifer) valaha főangyal lett volna, bár ez a tudat már élethetett Jézus korában is, mert két apostoli levél (Péter 2. levél 2. 4. Judás Taddeus 6.) említi, igaz, igen röviden. Hogy Lucifer eredetileg főangyal, s azután lesz csábító, ez is inkább Milton-hatása, mint Goethe *Faustjának Égi Prologjáié*. Különös, hogy Madách kéziratától és műve első kiadásától eltérőleg az 1863-as végső változatban, Szász Károly bírálatának hatására Édenbe helyezi Éva fiának fogantatását a *Genezistől* is eltérőleg. A tiltott fa „gyümölcsének” (későbbi elnevezésben „almának”) a megízlése mint bűn, minden keresztény egyház tanítása, s Milton, valamint a Milton megelőző irodalmi művek szerint is az istennel szembeni engedelmességet jelenti. (J. M. Evans: *Paradise Lost and The Genesis Tradition*. Oxford 1968.) (Ami a forradalmár Miltonnál éppen nem azonos a földi hatalmasságok iránti engedelmség követelésével, ez utóbbiak ugyanis szerinte bitörölök.) Ámde élt régebben és ma is fel-felbukkan egy vulgáris értelmezés, mely szerint a „tiltott gyümölcs”, „Éva almája” a szexualitás. Nos, Miltonnál Édenben két ízben is van erotikus kapcsolat az ősszülők között, a bűneset előtt: ez a lelki, érzelmi alapú, a házasságban megvalósuló sexualitást jelenti, és a bűneset után, ez a bujasság jelképe, de egy esetben sincs Miltonnál (a *Geneziszben sem*) fogantatás. (Hogy ugyanaz a pár két ellentétes etikai értékű erotikus kapcsolatot él meg, ez a mítosz logikájából következik, mely szerint még csak két ember él a földön. (L. erről: Helen Garden: *A Reading of Paradise Lost*, Oxford, 1965. 86–87). Szászra és Madáchra valószínűleg – a tiltott gyümölcs vulgáris magyarázatán túl – a Miltonnál olvasható kettősség is hathatott: Ami a két fa birtoklását illeti, itt inkább Byron *Kainjának* első felvonása hathatott, amikor Kain szüleinek a szakításban elkövetett sorrendi tévedését emlegeti, mintegy összemossa a kígyó elbeszélésében a tudás és az élet fáját. Madáchnál, hogy előbb a tudás fájáról szakítanak ez Lucifer szándéka szerint történhet: ő ugyanis a II. szín elején megesküszik az emberpár romlására. Az előadónak az előbbieknél fontosabb filológiai kiegészítései a Milton előtti francia reneszánsz költőkre vonatkoznak. Seve azzal indokolja Évának Ádám oldalából való származását, hogy Ádám eredetileg „androgün” volt. (L. Platon Szümpozionját.) Jelentősebb kiegészítése az előadónak, hogy a tanulmány megírása után jutott csak hozzá Du Bartasnak első eposzát (*La Septmaine de la Création*) folytató második elbeszélő költeményéhez, amely az előbbinél sokkal erősebb mértékben jelenti a közbülső láncszemet Seve és Milton között. E műnek címe: *La Seconde Semaine ou l'Enfance du Monde* (A második hét vagy a világ gyermekkora); ennek csak első része jelent meg a költő életében 1588-ban, majd további részekkel kibővíve egy évvel a költő halála után 1591-ben. Ez az Édenkerttel, a bűnbeeséssel, a természet megváltozásával, Nimródal s a Babel toronnyal foglalkozik, de csak az özönvízig jut el. Du Bartas-nak ez az írása sokáig nehezen volt hozzáférhető, de három amerikai tudós (U.T. Holmes, J.C. Lyons, R.W. Linker) 1941-ben Chapel Hill-ben kiadta kritikai kiadásban, melynek 1977. évi genfi utánnomata nálunk is megvan. Du Bartas főként Angliában volt népszerű, összes művei Joshua Sylvester angol versfordításában 1620-ban jelentek meg; *The Divine Works of Du Bartas* címen. Ezt használta Milton is több irodalomtörténész szerint (Ashton: *Du Bartas en Angleterre*, Paris, 1908, C.C. Taylor: *Impact of Du Bartas on Milton*, Chapel Hill, 1938.) A lényeg itt az, hogy a *Seconde Semaine*-ben is „profetikusán” Ádám meglátja a jövőt: és el is mondja megmaradt fiának, Sethnek. (Les Artifices c. fejezet.)

A kiegészítő előadásban Horváth Károly még hangsúlyozta a különbségeket Ádám jövőlátása tekintetében Milton és Madách között, mely nemcsak a bibliai képek és a történeti színek közt nyilvánvaló. Miltonnál Mihály főangyal mutatja meg a jövőt Ádámnak, aki ugyan ezt megjegyzésekkel kíséri, de ez nem dialógus, főleg nem vita, mint Ádám és Lucifer közt, ami – egyéb tényezők mellett – drámaivá teszi Madách művét. Madách a saját kora utáni jövőt nem a bibliai eszkatológia szerint képzelel el, mint Milton, akinek látásába ugyan már belevegyülnek immanens elemek is – Miltonnál az új ég, új föld az igazság, szeretet, béke világa lesz. Madách a korabeli társadalom- és természettudomány alapján képzelel el az emberiség igen távoli jövőjét. Riedl-nek igaza lehet, amikor a naprendszer kihűlésének és a természeti viszonyok mostohasága miatt az embernek „miriádnyi évek multán” bekövetkező félállati állapota madáchi leírásának egyik eredetét jelentős részben – Nendtvich Károly *A föld jövője* c. tanulmányában keresi, mely az Uj Magyar Museum 1851. évi számában jelent meg (1–18. l.). Nentvich ugyanis – Toldy Ferencel és Szontágh Gusztávval együtt gyakori vendége volt Veres Pálné vanyarci kúriájának, ahol Madách is sokszor megjelent és tudományos vitákat folytatott. (Geöcze Sarolta: Veres Pálné és a magyar társadalom evolúciója. Magyar Pedagógia 1904. 6. 7. sz.)

Madáchnak a jövőről adott képe megítélésében mindenképpen lényeges, hogy a londoni szín – saját kora – ábrázolása után Lucifer egy egész kozmogónia korszak elmúltá utáni (a falanszterben 4000 évet jósol még a földnek a Tudós) időt idéz fel Ádám előtt.

A vitában Szegedy-Maszák Mihály emlékeztetett arra, hogy a Horváth Károly által idézett angol irodalomtörténetesek mellett az újabb anglistikának is van olyan iránya, amely az *Elveszett Paradicsom*ot nem egyértelmű Ádám-központúnak tartja, hanem a romantikusok (főként Blake és Byron) azon felfogását vallja, hogy az eposzban a legmarkánsabban megrajzolt, tehát a főalak: a Sátán (William Epton: *Milton's God* 1961. és azóta több kiadás). Szenczi Miklós e tekintetben közbülső álláspontot foglalt el a két irány közt. Mindenesetre meggondolkoztató az is, hogy Miltonnál Istennek azok a szavai: szabaddá tettem őt a bukásra (I made him . . . free to fall) mutatják, hogy a költőnek egyrészt predestinációs, másrészt ariánus eszméi érvényesülnek a főműben is. Ez valamennyire Madáchnál is szerepel: így Éva filozófálásában a II. színben. Kérdés az is, hogy az eszkimó-jelenetben Ádám azonosul-e az eszkimóval vagy sem. Mindkét esetben a küzdés kérdéssé válik a XV. szín ellenére is. Vitatható tehát az, amit Madách Erdélyinek írt, hogy „az isteni gondviselő vezérlő keze” érvényesül-e a *Tragédiában*. Az a legvalószínűbb, hogy Madách művéből nem lehet kiküszöbölni az ellentmondásosságot, az ellentétes világmagyarázatok feszültségét. Ami az előadás filológiai részét illeti, Milton ismerte Sceve *Microcosme*-jét közvetlenül is, nemcsak Du Bartas-n keresztül.

Martinkó András felszólalása elején megemlítette, hogy érdemes lenne megvizsgálni, hogy Madách tanuló korában milyen formában ismerte meg a bűnbeesés bibliai történetét, és azt hogyan értelmezték neki. Ami az Úr szájából a XV. színben felhangzó „égi szó”, a lelkiismeret szava és a tiszta nőiségben megnyilatkozó „költészet és dal” segítő erejét illeti, ez Ádám lelkiületében az álomjelenetekben is érvényesül annyiban, hogy ő a meglévő rossz helyett mindig új és új megoldást keres, és ebben olykor-olykor Éva is segíti. Ádám törekvései azonban rendszerint az önző és kislelkű tömeg miatt buknak meg; „tömegem” persze nem „népet” kell érteni, olyanok is beletartoznak, mint a Patriarcha és Rudolf császár. Azonban az is ellentmondásos, hogy a társadalmi-antropológiai és a természeti-kozmozgóniai tényezők összekeverednek benne. A *Tragédiában* valahogy nem érezzük a végleges kidolgozottságot, érthetetlen pl. az, hogy Ádám mért kérdi az Úrtól: „Megy-e előbbre majdan fajzatom?”, amikor az eszkimó jelenetből már tudja, hogy nem. A befejezés az egész problémát etikai síkra tolja át, ami epikus kihangzást ad a drámai műnek. Martinkó azután hangsúlyozza, hogy a Miltoni–madáchi Éva–Mária leszármazás jelen van az egész keresztény hagyományban. Végül úgy látja, hogy a nagy műben egyfelől a felvilágosodás racionalizmusa, másfelől a romantika Sziszifuszi vagy Prometheuszi ember-koncepciója érvényesül.

Szörényi László kifejtette, hogy a Baróti Szabó Dávid által alapul használt haténekes latin hexameterekben írt és a katolikus eszmeiséghez alkalmazott miltoni mű szerzője a piarista tanár: Neumann (görög nevén: Neander). Egyébként hasonló jellegű bibliai jövőbemutatók más 18. századi szerzetes-tanárok által írt latin eposzokban is megtalálhatók: ilyen pl. Tommaso Ceva „*Jesus puer*” c. költeménye. Ádám és Éva történetét adja elő, de a főszemélyek nevének megváltoztatásával Jakob Masen *Surcotis* c. műve is.

Ferenczi László felhívta a figyelmet a mai francia irodalom olyan alkotójára, mint Élie Wiesel, aki ótestamentumi apokrif, illetve hebraisztikus írások alapján ír modern műveket bibliai témákról, ilyen műve többek közt: a *Célébration biblique*.

Lukácsy Sándor elnöki összefoglalójában hangsúlyozta, hogy Horváth Károly előadását értékesen egészítették ki és pontosították a hozzászólások: Szegedy-Maszák és Martinkó értelmezése, Szörényi kiegészítő adatai a 18. századi hasonló témájú munkákról. A *Tragédia* írója kétségtelenül az európai hagyománynak, így a miltoninak is folytatója, de, a maga egészében, sajátos egyéni módon fogadta magába a hatásokat: *Az ember tragédiája* teljesen eredeti koncepciójú és kompozíciójú alkotás.

(Összefoglalta: Horváth Károly)

Intézeti hírek

(1983. január 1. – december 31.)

1983 márciusában az MTA Irodalomtudományi Intézete és a zágrábi Irodalomtudományi Intézet közös tanácskozási rendezett Budapesten, melynek témája „Az európai irodalom a századforduló idején, különös tekintettel a magyar és horvát irodalomra” volt.

*

Gedőné Horváth-Lukács Borbála és *Németiné Sargina Ludmilla* részt vett „A világirodalom fejlődésének törvényszerűségei” című sokoldalú nemzetközi irodalomtudományi Problémabizottság az összehasonlító irodalomtudomány elvi kérdéseivel foglalkozó munkacsoportjának ülésén, melyen megvitatták „A marxista összehasonlító irodalomtudomány új feladatai” című közös kötet tanulmányait (Prága, 1983 március).

*

A Magyar Tudományos Akadémia és az American Council of Learned Societies közötti tudományos együttműködési egyezmény keretében 1983 áprilisában konferenciát tartottak Princeton-ban „Interdisciplinary Aspects of Comparative Literature” címmel, melyen magyar részről a következő előadások hangzottak el:

Szili József: Literature and Sociography: Sociographic Trends and Ideas in Literature

Bodnár György: Literature and Film

Szegedy-Maszák Mihály: Literature and Music

Kovács József: Interdisciplinary or Complex Studies: New Boundaries for Comparative Literature?

*

A Szovjet Tudományos Akadémia Szlavisztikai és Balkanisztikai Intézete és az MTA Irodalomtudományi Intézete közös tudományos tanácskozásán, melynek témája „Az európai szocialista országok kortárs irodalma tanulmányozásának problémái” volt, *Bodnár György* „Проблема изучения литературы европейских социалистических стран” címmel tartott előadást (Moszkva, 1983, május).

*

Az NDK Tudományos Akadémiájának Központi Irodalomtörténeti Intézete meghívására *Illés László* előadást tartott Berlinben „Georg Lukács, der Literaturtheoretiker in den 30-er Jahren in der Sowjetunion” címmel (1983 május).

*

Béla Miklós és *Gránicz István* részt vett „A világirodalom fejlődésének törvényszerűségei” című sokoldalú nemzetközi irodalomtudományi Problémabizottság keretében működő „A szépirodalom szerepe a fejlett szocialista társadalom építésében” munkacsoport szerzői és szerkesztői értekezletén (Moszkva, 1983 június).

*

Szörényi László részt vett a Nemzetközi Retorikatörténeti Társaság III. kongresszusán és előadást nyújtott be Cicero XVII–XVIII. századi magyarországi utóéletéről (Firenze, 1983 június).

*

Révész Bertalan (Nyitra, Pedagógiai Főiskola) előadást tartott intézetünkben „Czuczor Gergely költői pályája 1830-ig” címmel (1983 június).

*

A VI. Nemzetközi Felvilágosodás Kongresszuson (Brüsszel, 1983 július) *Ferenczi László* „Les ennemis hongrois des Lumières avant et après la Révolution”, *Németiné Sargina Ludmilla* „La Fronde aristocratique. Le prince Sherbatoff: historien et auteur du premier roman russe 'scifi'” címmel tartott előadást.

*

„A nemzeti irodalmak történeti megvilágításának elvei és módszertani problémái a világirodalom rendszerében” címmel az MTA Irodalomtudományi Intézet és a Szovjet Tudományos Akadémia Gorkij Világirodalmi Intézete közös kollokviumot rendezett Budapesten (1983. szeptember).

*

Gyimesi Éva, a kolozsvári egyetem oktatója „Ideológiai értékjelképek” címmel előadást tartott intézetünkben (1983. szeptember).

*

Dr. Lukács László, a római Jezsuita Történeti Intézet munkatársa beszámolót tartott intézete tevékenységéről (1983. szeptember).

*

Jacques Voisine professzor (Párizs) 1983 októberében előadást tartott intézetünkben „Réflexion sur la notion de genre autobiographique au XIXe siècle” címmel.

*

A csehszlovákiai Liblicé-ben rendezett nemzetközi romanisztikai tanácskozáson Ferenczi László előadást tartott „Blaise Cendrars et la redécouverte poétique du monde extérieur” címmel (1983 október).

*

A III. Nemzetközi Werner Krauss kollokviumon (Berlin) *Gedőné Horváth-Lukács Borbála* „Die Wandlung der ästhetischen Normen in der russischen und ungarischen Frühromantik” címmel tartott előadást (1983 október).

*

„A világirodalom fejlődésének törvényszerűségei” elnevezésű sokoldalú nemzetközi irodalomtudományi Problémabizottság keretében – bolgár irányítással – működő munkacsoport 1983 októberében Prágában tartotta meg soron következő ülését, melyen magyar részről *Gránicz István*, a munkacsoport magyarországi koordinátora vett részt. Az ülésen többek között megvitatották *Bonyhai Gábor-Gránicz István-Szili József* „A történeti és a logikai egysége az irodalomtudományban” című tanulmányát.

*

Klaniczay Tibor előadást tartott az 1983 októberében Torinóban megrendezett Manierismo e letteratura kongresszuson. Előadásának címe: Plan pour un manuel de littérature comparée de l'époque maniériste.

*

Illés László, József Farkas és Jurjevszkaja Larisa részt vett a Problémabizottság magyar irányítású „A huszadik századi humanista művészek eszmei-esztétikai fejlődése” című témájának szakmai konferenciáján, melyet Berlinben tartottak 1983 novemberében. *Illés László* előadást tartott „Humanistische Künstler am Scheideweg in den 30-er Jahren” címmel.

*

Ho Ton Trinh, a vietnami Irodalomtudományi Intézet igazgatóhelyettese 1983 novemberében előadást tartott intézetünkben „Traditions humanistes dans la poésie vietnamienne” címmel.

*

Az MTA I. Osztálya, az MTA Irodalomtudományi Intézete és a stuttgarteri Külkapcsolatok Intézete szervezésében 1983 novemberében magyar és NSZK-beli kutatók „Az irodalom funkcióváltása a 70-es és 80-as években, különös tekintettel a prózára” címmel irodalomtudományi kollokviumot tartottak a Veszprémi Akadémiai Bizottság székházában.

*

1983 decemberében az MTA Irodalomtudományi Intézete és az újvidéki Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete közös tudományos tanácskozást tartott Budapesten, melynek témája „Az írói nézőpont a XX. századi magyar mitológikus és történelmi regényben” volt.

*

1983 decemberében *Horváth Iván* beszámolót tartott a párizsi Centre de Poétique Comparée-ban a régi magyar költészet számítógépes nyilvántartásáról „Spécimen du Répertoire des anciennes poésies hongroises” címmel.

*

Az Intézet kiadványsorozatai

IRODALOMTÖRTÉNETI FÜZETEK

Szerk.: Bodnár György

107. Pomogáts Béla: A transzilvánizmus. Az Erdélyi Helikon ideológiája. Bp. 1983. 206 l.

108. Hopp Lajos: A lengyel irodalom befogadása Magyarországon 1780–1840. Bp. 1983. 129 l.

BIBLIOTHECA HUNGARICA ANTIQUA

Szerk.: Varjas Béla

12. Huszár Gál: A keresztyéni gyülekezetben való isteni dicséretnek. – Kálmáncsehi Márton: Reggeli éneklések. 1560–1561. A kísérő tanulmányt írta Borsa Gedeon. A faksimile szövegét gondozta Varjas Béla. Bp. 1983.

KORTÁRSAINK

Szerkesztik: Béládi Miklós és Juhász Béla

Rónay László: Képes Géza. Bp. 1983. 224. l.

Szijártó István: Sipos Gyula. Bp. 1983. 161.

BIBLIOTHECA UNITARIORUM

Szerk.: Dán Róbert

Defensio Francisci Davidis and de Dualitate Tractatus Francisci Davidis (Cracoviae) 1582. Introduced by Mihály Balázs. Bp. 1983. 492 l.

III. Az Intézet irányítása alatt készülő kritikai kiadások

VÖRÖSMARTY MIHÁLY ÖSSZES MŰVEI

Szerkesztik: Horváth Károly és Tóth Dezső

Vörösmarty Mihály: Drámafordítások. Sajtó alá rendezte: Ruttkay Kálmán. Bp. 1983. 739 l.

PETŐFI SÁNDOR ÖSSZES MŰVEI

Szerk.: Kiss József

Petőfi Sándor összes költeményei (1844. január–augusztus). Sajtó alá rendezte: Kiss József, Ratzky Rita, Szabó G. Zoltán. Bp. 1983. 451 l.

BESSENYEI GYÖRGY ÖSSZES MŰVEI

Szerkesztik: Bíró Ferenc, Kókay György, Tarnai Andor

Bessenyei György: A Holmi. Sajtó alá rendezte Bíró Ferenc. Bp. 1983. 393 l.

IV. Intézeti sorozaton kívül megjelent művek

Monográfiák és egyszerezős tanulmánykötetek

Béládi Miklós: Válaszútak. Tanulmányok. Bp. 1983. 548 l.

Bojtár Endre: Egy kelet-európeér az irodalomelméletben. Bp. 1983. 228 l.

Fenyő István: Haza s emberiség. A magyar irodalom 1815–1830. Bp. 1983. 322 l. (A magyar irodalom korszakai.)

László, Ferenczi: David Scheinert ou La Passion du Juste Milieu. Essai suivi de textes et d'une postface. Bruxelles, 1983. 269 l.

Kenyeres Zoltán: A lélek fényűzése. Tanulmányok. Bp. 1983. 490 l.

Kenyeres Zoltán: Tündérsíp. Weöres Sándorról. Tanulmányok. Bp. 1983. 354 l.

- Kis Pintér Imre: A semmi hőse. Füst Milán költői világgépe. Bp. 1983. 225 l.
 Kókay György: Könyv, sajtó és irodalom a felvilágosodás korában. Bp. 1983. 234 l.
 Martinkó András: Értjük vagy félreértjük a költő szavát? Közismert versek magyarázata. Bp. 1983. 181 l.
 Rába György: Babits Mihály. Bp. 1983. 326 l. (Nagy magyar írók.)
 Rónay László: Tersánszky Józsi Jenő. Bp. 1983. 261 l. (Nagy magyar írók.)
 Vásárhelyi Miklós: Így élt Garibaldi. Életrajz. Bp. 1983. 194 l. (Így élt.)

Irodalomtörténeti összefoglalások intézeti részvétellel

- A History of Hungarian Literature. (Written by István Nemeskürty, László Orosz, Béla G. Németh and Attila Tamás. Bibliography by Ildikó Tódor. Edited by Tibor Klaniczay.) Bp. 1983. 571 l.

Szövegkiadások és antológiák

- Balassi Bálint: Szép magyar komédia. Sajtó alá r. és előszó Komlovszki Tibor. Bp. 1983. 326 l. (Miniatűr kiadvány)
 Mai magyar elbeszélők. Vál. szerk. és jegyz. Béládi Miklós és B. Hajtó Zsófia. Bp. 1983. 412 l. (Diákkönyvtár)

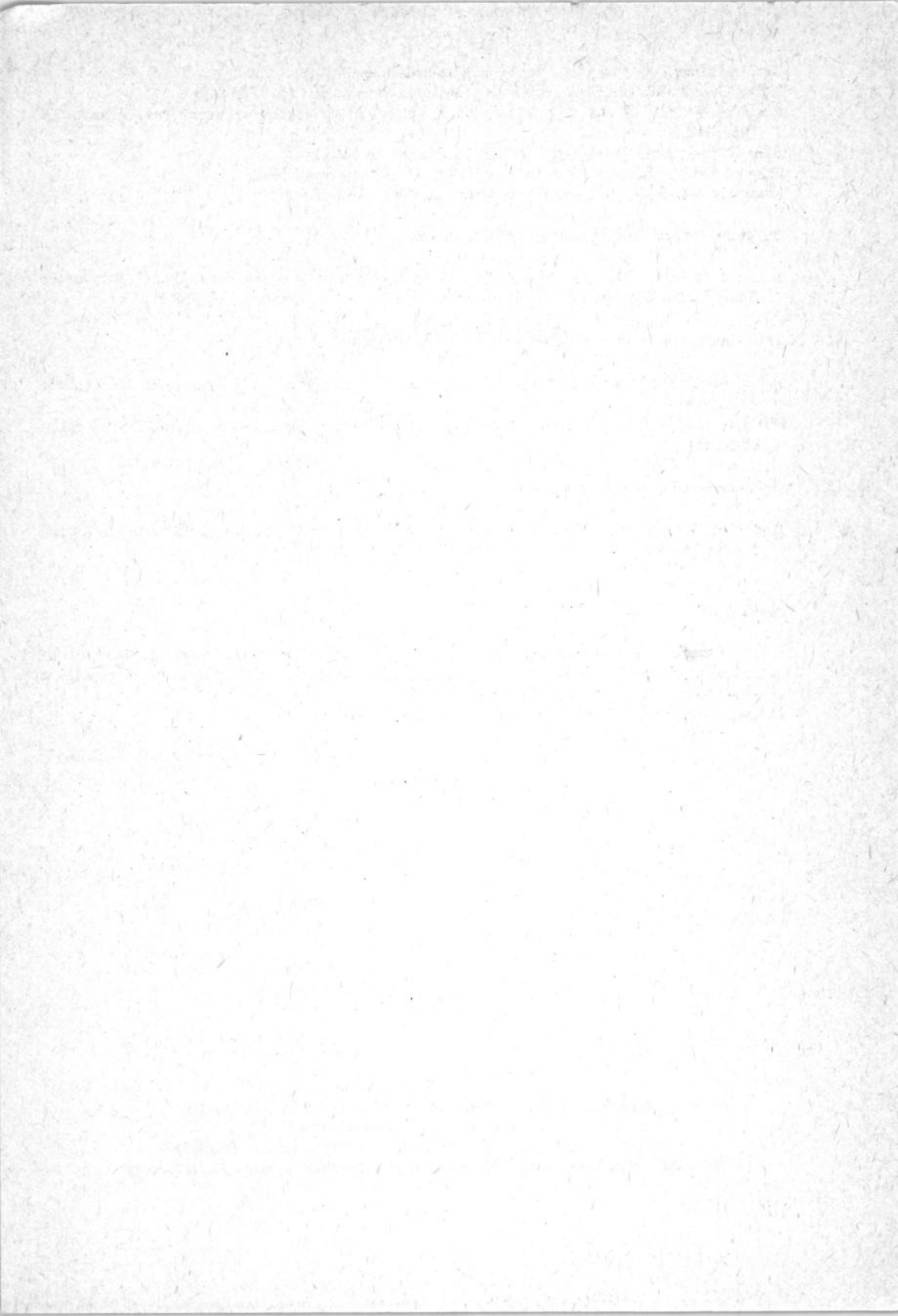
Gyűjteményes kötetek szerkesztése

- Ver(s)ziók. Formák és kísérletek a legújabb magyar lírában. Versek. Antológia. Szerk. és vál. Kulcsár Szabó Ernő, Zalán Tibor. Bp. 1983. 253 l. (JAK-füzetek 2.)

Pótlás

- L'autobiographie d'un prince rebelle. Confession et memoires de Francois II. Rákóczi. Etablissement deu texte d'après l'édition de 1739 des Memoires et le manuscrit de la traduction française de la Confession Ilona Kovács. Bp. 1977. 697 l.
 T. Erdélyi Ilona: Erdélyi János. Bp. 1981. 214 l. (A múlt magyar tudósai.)

Összeállította: *B. Hajtó Zsófia*

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó és Nyomda főigazgatója
Műszaki szerkesztő: Sándor István

A kézirat a nyomdába érkezett: 1983. X. 5. – Terjedelem: 11,90 (A/5) ív
83.12524 Akadémiai Kiadó és Nyomda, Budapest – Felelős vezető: Hazai György

СОДЕРЖАНИЕ

<i>Давидхази, П.</i> : Теория познания и литературная критика в творческом мышлении Яноша Эрдей	1
<i>Бечи, Т.</i> : Теории драмы у Дьёрдя Лукача	22

Краткие сообщения

<i>Шарбак, Г.</i> : К биографии Гергея Дьёндьёши	44
<i>Хорват, К.</i> : О предыстории образа Адама в мировой литературе	52
<i>Коромпай, Б.</i> : «Сон золотой» — мечтания Яноша Араня	57
<i>Леринци, Х.</i> : Впечатление и парафраза (Золтан Амбруш «Крушение Ниневии»)	64
<i>Вебер, К.</i> : Неподписанные произведения Арпада Тота в тройной книге газета «Азэшт»	71

Дискуссия

<i>Вадиш, И.</i> : ЭВМ на службе стиховедения	74
<i>Кёсегеи, П.</i> : Текстологические проблемы венгерских стихотворений XVI века	86

Мастерская

<i>Пенке, О.</i> : Творчество аббата Мийо и влияние его «Всеобщей истории» в Венгрии	90
--	----

Обзор

Лоранд Бенкё: Письменные памятники на венгерском языке из эпохи Арпадов (<i>Лаж, Ш.</i>)	109
Йоханнес Самбукус: Эмблемата (<i>Теглаши, И.</i>)	115
Переписка Яноша Араня (<i>Коромпай Х., Я.</i>)	118
Dorothea Sasu-Zimmermann: Petőfi in literatura romana (1849—1973) (<i>Эрдей К., М.</i>)	121
Йожеф Варга: Ади и его наследие (<i>Ференци, Л.</i>)	122
Ученые записки им. Этвеша (<i>Хорват, И.</i>)	124

Хроника

Terjeszti a Magyar Posta

Előfizethető a hírlapkézbesítő postahivataloknál és a Posta Központi Hírlap Irodánál (PKHI 1900 Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postatalványon, valamint átutalással a PKHI 215-96162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetés bejelenthető az Akadémiai Kiadónál (1363 Budapest V., Alkotmány utca 21. Telefon: 111-010).

Példányonként beszerezhető: az Akadémiai Könyvesboltban (1368 Budapest V., Váci utca 22. Telefon: 185-881), a PKHI Hírlapboltjában (1055 Budapest V., Bajcsy-Zsilinszky út 76. Telefon: 116-269) és minden nagyobb árusítóhelyen.

Előfizetési díj egy évre: 114 Ft

1 szám ára: 19 Ft

Index szám: 25 401

Külföldön terjeszti a KULTURA Külkereskedelmi Vállalat,
H-1389 Budapest, Pf. 149.

SOMMAIRE

- Dávidházi, P.*: Épistémologie et critique littéraire dans le système à penser de János Erdélyi 1
Bécsy, T.: Les théories dramatiques de György Lukács 22

Bulletin

- Sorbak, G.*: À la biographie de Gergely Gyöngyösi 44
Horváth, K.: À la préhistoire dans la littérature mondiale de la figure d'Adam de la Tragédie de l'homme de Madách 52
Korompay, B.: „Rêve d'or” — le rêve de János Arany 57
Lőrinczy, H.: Impression et paraphrase (Zoltán Ambrus: *La destruction de Ninive*) 64
Véber, K.: Les écrits anonymes d'Árpád Tóth dans l'anthologie de la revue *Az Est* (Le Soir) 71

Discussion

- Vadai, I.*: La machine à calculer au service de la versification 74
Köszeghy, P.: Sur les problèmes textologiques de quelques poèmes hongrois du XVIe siècle 86

Atelier

- Penke, O.*: L'activité de l'abbé Millot et l'influence de son histoire universelle en Hongrie 90

Revue

- Benkő, Loránd: Az Árpád-kor magyar nyelvű szövegelemélei. (Les monuments de texte hongrois de l'époque des Árpád (*Lázs, S.*) 109
Sambucus, Johannes: *Emblemata* (*Téglássy, I.*) 115
L'épistolaire de János Arany (*Korompay H., J.*) 118
Sasu-Zimmermann, Dorothea: Petőfi în literatura română (1849—1973) (*Erdélyi K., M.*) 121
Varga, József: Ady és műve (Ady et son oeuvre) (*Ferenczi, L.*) 122
Les Cahiers Eötvös (*Horváth, I.*) 124

Chronique

